

"קשיא"

א. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף ה עמוד ב

ואמרינן "קשיא" כלומר דודאי לישנא דמתני' לא דק בה תנא, והכי בעי למימר: אינה נהרגת אלא כשלא באה להזים כת אחרת בלתי אותה כת שהיא עכשיו אלינו ראשונה, דהשתא שהיא ראשונה אינה נהרגת ואילו היתה היא בלבד נהרגת. והאי שינויא הכרחי הוא דאי אפשר לפרש מתניתין באנפי אחריני.

ההיא איתתא

ב. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף ה עמוד ב

קשה לי: כיון דמודינן דהוחזקה היא, אלמא טעמת שקר היא טוענת, וכיון שטענתה שקר העדים שמעידים כדבריה שקר הם מעידים, וזה מושכל ראשון! וי"ל דהא דאמרינן דהוחזקה היא לא שהוחזקה לטעון שקר אלא שהוחזקה להביא עידי שקר ואולי טענתה אמת, ולכך אמרינן שאע"פ שהוחזקה להביא עדות שקר כל ישראל לא הוחזקו להעיד שקר, ואולי אף על פי שהשתי כיתות הראשונות העידו שקר כי לא היו בענין אולי הכת השלישית מעידין האמת והיו בענין.

ר' אלעזר, ר"ל ור' יוחנן

ג. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צו עמוד ב

אזל ר' אלעזר אמר לשמעתא [דר' יוחנן] בי מדרשא ולא אמרה משמיה דר' יוחנן, שמע רבי יוחנן איקפד. עול לגביה רבי אמי ור' אסי אמרו ליה לא כך היה המעשה בבית הכנסת של טבריא בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי עד שקרעו ספר תורה בחמתן? - קרעו ס"ד?! אלא אימא שנקרע ס"ת בחמתן - והיה שם רבי יוסי בן קיסמא אמר תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים וכן הוה! הדר איקפד טפי, אמר "חברותא נמי?!!" עול לגביה ר' יעקב בר אידי א"ל "כאשר צוה ד' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ד' את משה." וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם "כך אמר לי משה?" אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעין שתורתו של משה היא, אף ר' אלעזר תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעין כי שלך היא. אמר להם [ר' יוחנן] מפני מה אי אתם יודעין לפייס כבן אידי חברינו?

ורבי יוחנן מ"ט קפיד כולי האי? דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב "אגורה באהלך עולמים?" וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקב"ה, רבוננו של עולם! יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר...

ד. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף ה עמוד ב

שמעת מילי מיניה דבר נפחא ולא אמרת לי. ומיהו ר"א דלא אדכר לר' יוחנן לומר דבר בשם אומרו אולי לא שמעה ממנו לזו עדיין אף על פי שהוא רבו, או אולי לא חשש, שהכל יודעין שדבריו דברי ר' יוחנן רבו, כאותן שאמרו ביבמות (צ"ו ב') על יהושע "הכל יודעין שהיא תורתו של משה."

ה. ערוך לנר מסכת מכות דף ה עמוד ב

וי"ל, דלעולם לא התנצל ולא עשה כן משום כבודו דר"ל, כיון דר"א למד בביהמ"ד לפני ר"י ור"ל ואם אמר סתם וסמך עצמו שהכל יודעים שתורתו היא תורת ר"י, יהי זה כאילו אומר לר"ל שלא למד ממנו לא דבר קטן וגדול וזה יהי פגם בכבודו, לכן שתק וסמך עצמו על מה שידע שר"י בעצמו כבר התנצל בעדו כן בהך מעשה דיבמות. ולכן ר"ל שלא ידע מהך מעשה דיבמות סבר שר"א שבק מלומר דבר בשם אומרו ולכן קפד עליו פעמים, אבל ר"א ידע שאין עול בכפו:

אחרי גמר דין, אבל לפני ביצוע העונש

ו. דברים (פרשת שופטים) פרק יט פסוק יז - כא

וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים... וְעָשִׂיתֶם לוֹ כְּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו... וְלֹא תִחֹס עֵינְךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל:

ז. פני יהושע מסכת מכות דף ה עמוד ב

כך הנוסחא בכל הגמרות שלנו ובכל ספרי המשניות וכן בסיפא דמתניתין, אלא דמהרשא"א ז"ל הגיה שנאמר "נפש בנפש" וכ"כ בתוי"ט, ודאי דהכי קושטא דמלתא דמקרא הכתוב בעדים זוממין כך הוא וכמ"ש רש"י כאן, אלא דאפ"ה נראה דחוק לשבש כל הספרים ודבר שנאמר ונשנה פעמיים במשנה! לכך נראה לי לקיים הנוסחאות דכיון שכל זה מדברי הצדוקים הן שרצו להביא ראיה לדבריהם מהאי קרא, ולכאורה הוה הך ראיה לסתור [כלו' סותר עצמו] דהא ודאי פשטא דלישנא ד"כאשר זמם" אפילו הצדוקים מודים בו שאינו אלא לשון מחשבה וכוונה בלבד, ואפ"ה ענש הכתוב כיון שהעידו שקר וזממו להרוג נפש בעדותן, וא"כ לפי"ז שפיר שייך נמי לפרש לשון "נפש בנפש" בכה"ג גופא שאם זממו להרוג נפש ידונו בנפש וה"ה בכלהו. ואדרכה מדלא כתיב "נפש תחת נפש" כדכתיב בחובל בפרשת משפטים ע"כ דהאי "בנפש" לאו תחת הוא! אלא דאפ"ה משמע להו להצדוקין דהאי "נפש בנפש" משמעותו ע"כ היינו כמאן דכתיב "נפש תחת נפש", אי משום דבתר דכתיב "כאשר זמם" אשכחן דכתיב קרא אחרינא "לא תחוס עינך נפש בנפש" וכולה קרא יתירא הוא דהא בכאשר זמם לחוד סגיא דכל מיני עדיות במשמע, אלא ע"כ

דאיצטריך האי קרא ד"לא תחוס עינך עליו" אפילו בעדות נפשות וטעמא הוא דקיהיב: למה לא תחוס עינך? לפי שגם הם הרגו נפש כדאשכחן בהאי פרשה גופא גבי רוצח דכתיב "ושלחו אותו זקני עירו ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת לא תחוס עינך עליו", וה"ה לענין עין בעין...

ה. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף ה עמוד ב

לאו דנפקא לן מדכתיב "לאחיו" דהא ודאי שפיר מיקרי אחיו אפילו לאחר מיתה, וכדכתיב "להקים לאחיו שם בישראל" וכתיב "קרבו שאו את אחיכם", ובגמרא לא נפקא לן דהרגו אין נהרגין אלא מדכתיב "כאשר זמם" ושאינן עונשין מן הדין, אבל מ"לאחיו" לא נפקא לן מידי. ואף על גב דגבי מלקות דכתיב "ונקלה אחיך לעיניך" בעינן שיהא אחיך קיים לבתר דנקלה, ולהכי אמרינן (סנהדרין י' א') שאם אמדוהו לקבל עשרים מלקין אותו י"ח שראוי להשתלש ואין מכין אותו כ"א, ואף על גב דכי מחית כ"א אגבא דחייא מחי, הא מיית בסוף כ"א ובעינן לאחר שנקלה שיהא אחיך, התם מדכתיב "אחיך לעיניך" שיהא קיים לעינינו ולא מלשון אחיך בלחוד, אלא הכא לרווחא דמילתא נקטו רבנן ועדיין אחיו קיים ואף על גב דלא נפקו להו מאחיו, ודכותה טובא דנקטו חדא קרא במקום קרא אחרינא.

ט. ערוך לנר מסכת מכות דף ה עמוד ב

לענ"ד אפשר ליישב קושייתו, דמדמיתור "לאחיו" קא דרשינן דקרא אתי לאשמעינן שיעשו בו דין הזמה בשביל אחיו, ושיעור הכתוב הוא ועשיתם לו לאחיו כאשר זמם, דהיינו בשביל אחיו שיראה נקמתו ממנו כשיהרג או שיקבל ממנו מה שרצה להפסידו, וא"כ אף דלאחר מיתה מקרי אחיו מכל מקום שיעשו בו דין הזמה בשביל אחיו לא שייך רק כשהוא קיים:

י. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף ה עמוד ב

והנכון יותר דשפיר אתיא מגז"ש רשע רשע כשאר חייבי מלקיות דהא לא חזינן מאן דפליג בדרשא דעדים זוממין לוקין, אלא דהכא נקט לרווחא דמילתא הא דרוצח רוצח משום דפרק החובל (פ"ו ב') נקטינן ליה הכי לפטור סומא מחייבי מלקיות וחייבי גליות. וא"ת חייבי ממון מנלן, תירץ הר"א אב"ד ז"ל דנפקא לן מדכתיב נפש בנפש יד ביד.

שעות ר' יהודה בן טבאי

יא. ערוך לנר מסכת מכות דף ה עמוד ב

ק"ק, ממנ"פ אם ידע ר' יהודה ב"ט דרשה דעד שיזומו שניהם איך הרג לעד א', ואם לא ידע למה אמר שהרג להוציא מלבן של צדוקים ולא מפני ובערת הרע מקרבך שהיא מ"ע לב"ד להרוג לחייבי מיתות?

וי"ל ע"פ מה שהקשה הריטב"א איך אירע מעשה כזה לאותו צדיק הא לא יאונה לצדיק כל און, ותל' שאותו עד בלא"ה כבר ה' חייב מיתה, ע"ש. והנה כוונת הריטב"א נראה שה' חייב לשמים, אבל ביותר י"ל שה' חייב מיתה ב"ד אחרת כגון שבאו עדים שחלל שבת, וא"כ ה' ר"י ב"ט יכול לדונו על זה אבל בחר לגמור דינו על עדות דהזמה להוציא מלבן של צדוקים ובפרט דהזמה צריכה הכרזה בכל ישראל ועי"ז יתפרסם הדבר, ומכל מקום קאמר ל' ר' שמעון בן שטח שפכת דם נקי כיון שעדיין לא נגמר דינו לחלול שבת שבוה נחשב כחי לכל דבריו, ואפילו הוזמו עדיו שהזימו אותן נהרגין עליו כדאמר רבא לעיל בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש וכו' ע"ש:

א"נ י"ל ביישוב קושיא זו ע"פ מה דאמרינן בחגיגה (טז ב) לרבנן דס"ל דר' יהודה בן טבאי ה' אב"ד מי מורה בפני נשיא ומשני דאפילו לאצטרופי לא. ולכאורה אכתי יקשה דלמה הורה ריב"ט שה' אב"ד בפני נשיא להרוג עד זומם, ולרש"י שם הוקשה זה ולכן פ'י שלא ה' אז ר"ש בן שטח שם. אכן לכאורה אינו מספיק זה דלמה לא המתין על הנשיא. ולכן י"ל דודאי בשאר דין ה' ממתין ריב"ט על הנשיא, אכן אירע הדבר במעמד הצדוקים ונתיירא שמה ילכו וליכא פרסום בדבר ולכן נתאמץ להרוג מיד קודם שבא הנשיא, וזהו דקאמר אם לא הרגתי עד זומם פ'י אף שלא ה' מוטל עיקר עלי רק על הנשיא:

יב. חדושי הרמב"ן מסכת חולין דף ז עמוד א

הא דאמרינן בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן. יש ששואלין עליה והרי ר' ישמעאל מגדולי ישראל היה וקרא והטה כדאיתא בפ"ק דשבת, ובמס' מכות גבי יהודה בן טבאי איכא... ועוד דאמרינן ביבמות (צ"ו ב') גבי ר' אליעזר "וקרעו את התורה בחמתן. קרעו ס"ד? אלא נקרעה ספר תורה בחמתן, והיה שם זקן אחד ואמר להם תמה אני אם לא יהיה בית הכנסת [זו] ע"ז והיה", זו תקלה גדולה!

ור"ת ז"ל היה אומר שאין אומרים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן אלא בדבר אכילה שגנאי הדבר כמו שאמרו בגיטין (ז' א') שהרי אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול האכילוהו ס"ד השתא בהמתן של צדיקים וכו', אבל באיסורין לא, ואין בטעם הזה לא טעם ולא ריח, ועוד דאמרינן בפ' [האשה] שנתארמלה (כ"ח ב') והעלו עבד לכהונה על פיו העלו ס"ד השתא בהמתן של צדיקים וכו'.

ורבינו נ"ר פ' בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה לאחריים על ידם, כחמורו של ר' פנחס בן יאיר שהרי לא היתה מצווה בכך אבל שלא להכשיל הנותנין לא רצתה לאכול, ור' מאיר נמי כיון שבפני אחרים אכל אלו היה איסור בדבר תקלה לאחריים היא שהרי התיר [רבי] את בית שאן על ידו, וכן שחיטת כותי שאכל ר' אמי הרי באו להתירה על ידו, אבל בדבר עצמו אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ויפה פירש, אלא שהוקשה לי הא דאמרי' פ"ק דנדרים (ט' א' ושם י' א')...

ויש לתרץ שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים כלל בשוגג, שבא ליטהר מסייעין אותו, אבל ר' ישמעאל פשיעה היתה לו בדבר שלא חשש לדברי חבריו להחמיר, ור' אליעזר וחביריו שנקרעה ספר תורה על ידן מתוך שבאו לכלל כעס באו לכלל חטא שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו (נדרים כ"ב א'). ודר' יהודה בן טבאי שהרג עד זומם שמה מחויב לשמים היה אותו האיש וזימנו הקב"ה ליהודה בן טבאי לפגוע בו כי ההוא מעשה דראב"ש (כ"מ פ"ג ב' ע"ש), שהרג אותו האיש ונשתטח על קברו ויצא קול ואמר לו אל ירע לך הוא ובנו באו על נערה המאורסה ביום הכפורים ואמר שישו בני מעי שישו...